

حقوق شهروندی
در اندیشه اسلامی

سیدجواد ورعی

سرشناسه
 عنوان و نام پدید آورنده
 سیدجواد ورعی، سیدجواد، ۱۳۴۲ -
 حقوق شهروندی در اندیشه اسلامی / نویسنده
 سیدجواد ورعی،
 تهران: میراث اهل قلم، ۱۳۹۴.
 ۱۲۲ ص:
 ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۲۷-۷۶-۱
 فنیاً
 حقوق مدنی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری
 اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره
 حقوق مدنی
 حقوق مدنی (فقه)
 حقوق بشر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 حقوق الهی
 ۱۳ و ۱۲ ج ۱/۲۳۰، BP
 ۲۹۷/۴ ۴
 ۲۰۸۲ ۷
 شماره شناسایی ملی

حقوق شهروندی در اندیشه اسلامی

سیدجواد ورعی

ویراستار: فاطمه علیزاده، صفحه‌آرا: مصطفی خانزاد
 تیرت چاپ: اول، بهار ۱۳۹۵، شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مرکز پخش: ۳۳۳۵۵۷۷ - ۲۱
 پیامک و تلگرام: ۹۳۷۰۷۷۰۳۰۳

بدون اجازه الملك الاعلی این کتاب در انتشار است. میراث اهل قلم زیر نظر شورای سیاست‌گذاری طرابلس و تولید شده است.
 نشانی پستی: تهران، کدپستی: ۱۵۴۳۳۳۵۰ نشانی تلفن: ۳۳۳۵۵۷۷، فکس: ۳۳۷۸۴۷۲، ایمات: ۳۳۷۷۷۴۲.
 طراح لوگوی کتاب دیجویی: امیر حسین زلفی، طراح آر.ام.آر: سعید طالبی، خوشنویس: امیر محمدی، چاپ: مهارت، نظارت و ماهیتگی
 سید جعفر میرغی، پشتیبانی و عملیات: شرکت خدماتی، علی محمدی، شبکه‌های اجتماعی: @ketaboon، @mirzaei، @sajedi، @ketaboon
 سرویس‌استار: فاطمه علیزاده، جانشین مدیر عامل: حسن حدادی، مدیر عامل: احمد و شاد حدادی، و احمد عرب‌الملین

کلمه حقوق مدنی است به انتشار میراث اهل قلم و هر کسی که بخواهد این میراث را در اختیار داشته باشد
 info@ketaboon.com

فهرست ■

- ۷ پیش‌گفتار
- ۹ درخاس
- ۳۱ «حقوق شهروندی» در سیره‌ی معصومین (ع)
- ۳۳ حق «انتخاب و تعیین سرنوشت» در قرآن
- ۷۱ حق «اعتراض و انقلاب» در دولت جائز: مبنای قیام حسینی
- ۸۳ امام خمینی و حق «تعیین سرنوشت»
- ۱۰۵ حقوق شهروندی در فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی
- ۱۱۵ رعایت حقوق شهروندان: حدّ اختیارات حکومت
- ۱۲۱ مسؤولیت «امر» و «مأمور»
- ۱۲۵ آیا «قصد خیر» رافع مسؤولیت است؟

پیشگفتار

آنچه در این مجموعه ملاحظه می‌کنید، مقالاتی است که به مناسبت‌های مختلف به رشته تحریر درآمده و در همایش‌ها و نشست‌های علمی، نشریات پژوهشی و تخصصی، یا فصلنامه‌های منتشر شده و اینک تحت عنوان «حقوق شهروندی در اندیشه اسلامی» باز نشر می‌آید.

برخی درباره حقوق شهروندی، برخی هم‌اکنون به حق از حقوق شهروندی و برخی به مباحث فقهی مرتبط با حقوق شهروندی می‌پردازند.

مقاله نخست نگاهی اجمالی به دو مفهوم مشهور «حق الناس» و «حق الله» در ادبیات دینی، مشخصات هر کدام و نسبت میان آن دو از منظر فقهی دارد.

مقاله دوم، «حقوق شهروندی» در سیره‌ی رسول خدا (ص) در همه بدی (ع) را بررسی می‌کند که در «همایش حقوق شهروندی در ایران ۴۰۴» به عنوان «مقاله برگزیده» ارائه شد. این همایش به همت «کمیسیون حقوق مجمع تشخیص مصلحت نظام» با همکاری «دانشگاه آزاد اسلامی» در سال ۱۳۹۰ در تهران برگزار گردید.

مقاله سوم، «حق تعیین سرنوشت» از منظر قرآن کریم را مورد بحث قرار می‌دهد که به «همایش حقوق عمومی در قرآن کریم» ارائه شد. این همایش با همکاری «معاونت حقوقی ریاست جمهوری» و «دانشگاه شهید بهشتی» در سال

۱۳۹۱ در تهران برگزار گردید.

مقاله چهارم به مبنای قیام حسینی از منظر یکی از حقوق شهروندی می‌نگرد. حق «قیام و انقلاب در دولت جائر»، بحثی که در نشست علمی «قیام حسینی و فرهنگ رعایت حقوق انسانی» در تاریخ ۱۷ آبان ماه ۱۳۹۳ در کمیسیون حقوق بشر اسلامی در تهران ارائه گردید.

مقاله پنجم حق «انتخاب و تعیین سرنوشت» از دیدگاه امام خمینی (رض) را بررسی می‌کند. این بحث در «نشست کارگاهی نگاهی به ابتکارات امام خمینی برای احیای فرهنگ جامعه و پیشبرد حقوق مردم» ارائه شد که به همت کمیسیون حقوق بشر اسلامی در «مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)» در سال ۱۳۹۱ در قم برگزار شد.

مقاله ششم، در پیش سخنرانی در «همایش پیشبرد حقوق شهروندی از منظر فرمان ۸ ماده‌ای امام خمینی» است که در تاریخ هفتم اردیبهشت سال ۱۳۹۳، با حضور جمعی از حقوق‌دانان، وکلا، اعضای هیأت علمی دانشکده حقوق دانشگاه شیراز و جمعی از دانشجویان با مشارکت دفتر نمایندگی کمیسیون حقوق بشر اسلامی استان فارس و «سازمان نظارت و نشر آثار امام خمینی (س)» در دانشگاه شیراز برگزار شد.

مقالات هفتم تا نهم به برخی از پرسش‌های در حال حاضر، اسلامی از نقطه نظر فقهی پاسخ می‌دهد. «چارچوب اختیارات حکومت» در ادب و حقوق شهروندان، «مسئولیت امر و مأمور» و «تأثیر قصد خیر در مسئولیت» سه بحثی است که در موقعیت‌های گوناگون اجتماعی و سیاسی به رشته تحریر درآمده و در فضای مجازی منتشر شده است.

سیدجواد ورعی

دانشیار پژوهشگاه حوزه و دانشگاه